

JAMES M. BUCHANAN'IN ARTAN ORANLI ve ÇOK ORANLI VERGİLER YERİNE “ÜNİFORM TEK ORANLI VERGİ” ÖNERİSİ*

Coşkun Can AKTAN¹

Prof. Dr.

Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

E-mail: ccan.aktan@deu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0003-4294-2314

Ferhat BATMAZ

Vergi Başmüfettişi

Hazine ve Maliye Bakanlığı

E-mail: ferhat.batmaz@vdk.gov.tr

ORCID ID: 0000-0002-5329-1601

Öz

Vergileme teorisinde sıklıkla tartışılan konulardan biri, vergi oranlarının yapısı ile kamu otoritesinin mali takdir yetkisi arasındaki ilişkidir. James M. Buchanan, devletin vergi koyma gücünün istismar edilmesini önlemek amacıyla anayasal düzeyde tek oranlı bir vergileme sisteminin benimsenmesini önermektedir. Buchanan'ın “Leviathan modeli” çerçevesinde geliştirdiği bu öneri, kamu otoritesinin gelir maksimizasyonu eğilimine karşı bireylerin mali özgürlüklerini korumayı hedeflemektedir. Artan oranlı ve çok oranlı vergi sistemlerinin ekonomik etkinliği bozduğu, tasarruf ve yatırım kararlarını çarpıttığı, siyasal süreçlerde popülist eğilimleri teşvik ettiği ileri sürülmektedir. Buna karşılık tek oranlı vergi yapısı; basitlik, tarafsızlık, öngörülebilirlik, yatay adalet, mali saydamlık ve anayasal denetim ilkeleriyle uyumlu bir yapı sunmaktadır. Ayrıca Ramseyan esneklik kuralına dayanan oran farklılaştırması da anayasal iktisat bakış açısından keyfiliğe açık bulunduğundan, Buchanan üniform genel tüketim vergilerini savunmaktadır. Bu bağlamda çalışmada, tek oranlı gelir vergisi ve üniform tüketim vergisinin anayasal maliye perspektifiyle nasıl gerekçelendirildiği analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tek Oranlı Vergi, Leviathan Modeli, Anayasal Vergi Sınırlamaları, Ramseyan Vergileme

JEL Kodları: H20, H30, D72

* Bu çalışmada bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ **Sorumlu Yazar:** ccan.aktan@deu.edu.tr

Atf (APA): Aktan, C. C. & Batmaz, F., (2025), James M. Buchanan'ın Artan Oranlı ve Çok Oranlı Vergiler Yerine “Üniform Tek Oranlı Vergi” Önerisi, Ekonomi Bilimleri Dergisi, 17 (3): 255-275.

JAMES M. BUCHANAN’S PROPOSAL FOR A “UNIFORM FLAT RATE TAX” INSTEAD OF PROGRESSIVE AND MULTI-RATE TAXES

Abstract

One of the frequently debated issues in taxation theory is the relationship between the structure of tax rates and the discretionary power of the public authority. James M. Buchanan proposes the adoption of a flat-rate tax system at the constitutional level to limit the misuse of government's taxing power. Developed within the framework of the “Leviathan model,” Buchanan’s proposal aims to protect individuals’ fiscal liberties against the state's inherent tendency to maximize revenue. Progressive and multi-rate tax systems are argued to distort economic efficiency, hinder savings and investment decisions, and promote populist tendencies in political processes. In contrast, a flat-rate tax structure offers a system that aligns with principles such as simplicity, neutrality, predictability, horizontal equity, fiscal transparency, and constitutional oversight. Additionally, rate differentiation based on the Ramseyan elasticity rule is considered prone to arbitrariness from the constitutional economics perspective. For this reason, Buchanan advocates uniform consumption taxes. This study analyzes the constitutional public finance justifications for flat-rate income taxation and uniform consumption taxation.

Key Words: *Flat-Rate Tax, Leviathan Model, Constitutional Tax Constraints, Ramseyan Taxation*

JEL Codes: *H20, H30, D72*

I. GİRİŞ

Vergilerin ne üzerinden alınması ve vergi oranının (vergi tarifesinin) nasıl ve ne oranda olması gerektiği vergileme teorisinin henüz tam olarak cevaplanmamış ve üzerinde uzlaşma sağlanamamış iki ana sorusudur. Bu çalışmada Nobel ekonomi ödülü sahibi James M. Buchanan’ın ikinci soruya verdiği cevabın detayları incelenmektedir. Buchanan’ı sadece Kamu Tercihi (Public Choice) alanında Nobel kazanmış bir iktisatçı olarak tanıtmak fazlasıyla eksik bir yaklaşım olur, zira Buchanan Kamu Maliyesi (Public Finance) adı verilen bilimin, disiplinin ya da araştırma programının kurucularından ve öncülerinden birisidir.

Bu çalışmada ilk olarak konunun daha iyi anlaşılması için vergi tarifelerinin geometrik ve analitik bir yorumu yapılacaktır. Daha sonra Buchanan’ın gelir maksimizasyonu modeli özetlenerek vergi otoritesinin vergileri çoğaltma, artan oranlı ve çok oranlı vergileme tercihlerinin sonucunda ortaya çıkan yüksek vergi

tuzacağına dikkat çekilecektir. Takip eden bölümde ise Buchanan'ın artan oranlılık ve çok oranlılık yerine tek oranlı vergi sistemi önerisi takdim edilecektir. Çalışma değerlendirme ve sonuç bölümü ile son bulmaktadır.

II. VERGİ TARİFELERİNİN GEOMETRİK ve ANALİTİK YORUMU

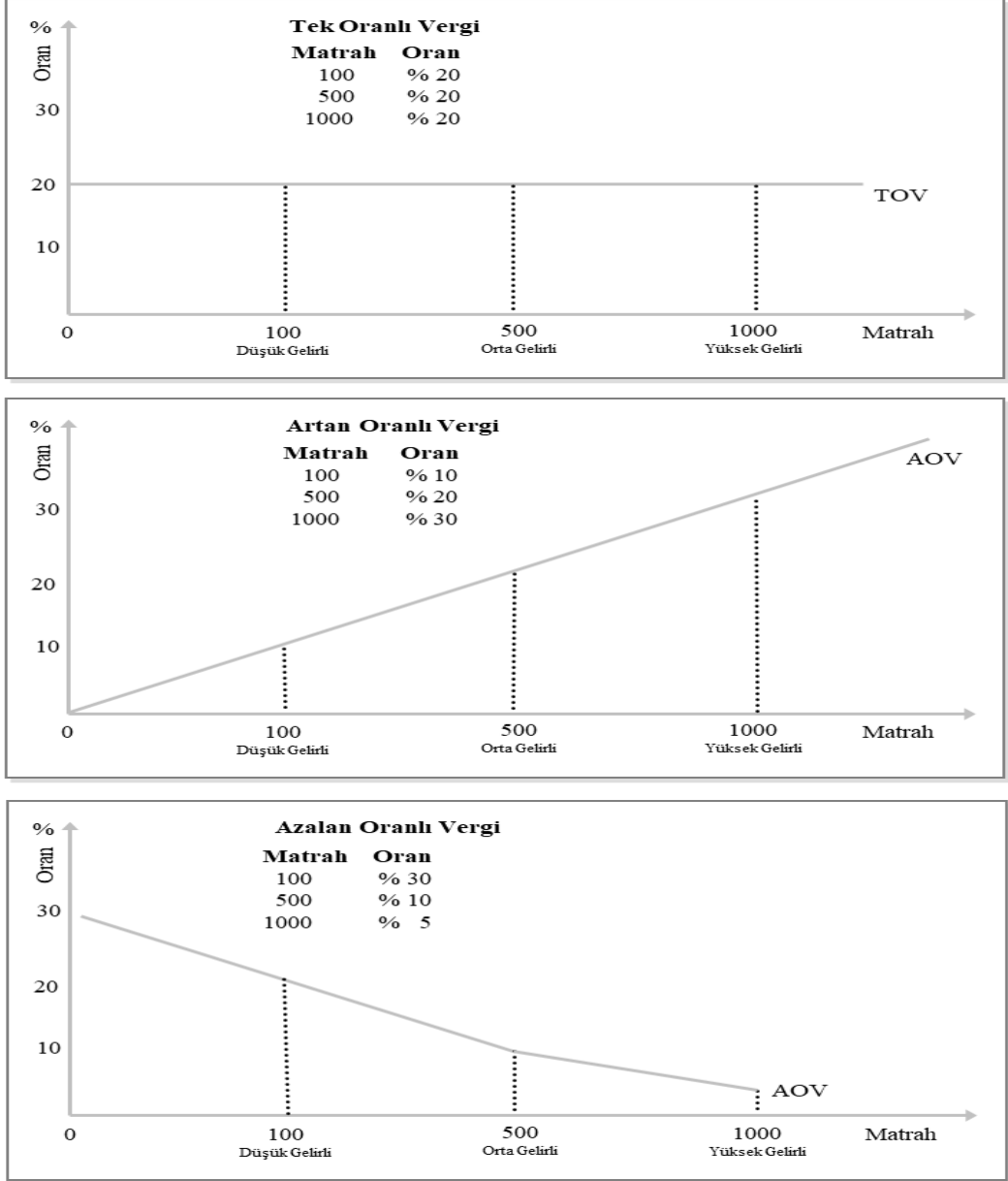
Vergi tarifeleri, ödenecek vergi miktarını belirlemek için matraha uygulanan ölçülerdir. Genel olarak vergi tarifeleri üç şekilde düzenlenebilir: Artan oranlı tarife, düz oranlı tarife ve azalan oranlı tarife. Artan oranlı tarifiede, matrahın artmasına paralel olarak vergi oranı da artış gösterir. Düz oranlı vergi tarifesinde, matrah ne olursa olsun, vergi oranı değişmez ve aynı kalır. Düz oranlı vergiye aynı zamanda “tek oranlı vergi” ya da “sabit oranlı vergi” adı da verilmektedir. Azalan oranlı tarife ise artan oranlı vergi tarifesinin tam tersidir, yani matrah arttıkça vergi oranının azalması söz konusudur (Aktan, 2020:41).

Düz oranlı ve artan oranlı vergi tarifeleri çeşitli şekillerde düzenlenebilir. Örneğin, düz oranlı vergi sisteminde standart indirim (en az geçim indirimi) uygulaması söz konusu olabilir. Standart indirime yer verilmeyen düz oranlı vergi sisteminde doğal olarak tüm matrah (vergiye tabi gelir, servet ya da harcama vs.) vergiye tabi tutulur. Artan oranlı vergi tarifeleri de kendi arasında “dik artan oranlı”, “ılımlı artan oranlı”, “çoğalan artan oranlı”, “azalan artan oranlı” ve saire şekillerde sınıflandırılabilir². İlimli artan oranlı tarifiede, gelir dilimlerine uygulanan oranlar yumuşak bir şekilde artış gösterirken, dik artan oranlı tarifiede oranlar hem yüksektir hem de daha sert bir biçimde artış gösterir (Aktan, 2020:42).

Vergi sistemlerinde artan oranlı ve tek oranlı vergi tarifesi dışında kalan azalan oranlı vergi tarifesi doğrudan vergi idarelerinin tercih ettikleri bir uygulama değildir. Örneğin, daha çok geliri ya da serveti olanların gelir ve servetlerindeki artışa paralel olarak vergi oranının azalması en başta adalet/eşitlik ilkesi gereği pek tabii olarak tercih edilebilecek bir uygulama olamaz. Fakat vergi idarelerinin dolaylı vergi türü olarak tüketim vergilerinde her mal türü için tek bir oran uygulaması söz konusu olduğunda bu vergilerde “*tersine artan oranlılık*” adı verilen bir durum ortaya çıkmaktadır.

²Bu konuda ayrıntılı tahliller için şu esere bakılabilir: Turhan, 1982:67-91.

Şekil-1: Artan Oranlı, Tek Oranlı ve Azalan Oranlı Vergi
Tarifelerinin Basit Geometrik Yorumu

Kaynak: Yazarlar tarafından geliştirilmiştir.

Tersine artan oranlı vergi tarifesi, vergi oranı ile vergi matrahı arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu, yani; vergi matrahı arttıkça mal ve hizmete uygulanan vergi oranının azaldığı tarife yapısıdır. Tüketim vergilerinde her gelir grubu, tükettiği mal türüne göre aynı oranda vergi ödemektedir. Vergi tarifesi tek oranlı olarak belirlenmekte birlikte, uygulamada bu vergiler tersine artan oranlı bir yapı göstermektedir. Zira tüketim vergilerinde vergi oranının sabit olması sonucunda gelir düzeyi düşük olanlar ile yüksek olanlar aynı vergi oranlarına tabi olmaktadır. Bu ise gelir düzeyi düşük olanların gelirlerine oranla daha yüksek bir vergi yükü ile karşı karşıya kalmaları anlamına gelmektedir (Aktan, 2020:42).

Tersine artan oranlılık esasen “*Ramseyan vergiler*” adı verilen özel tüketim vergilerinin bir özelliğidir. Bilindiği üzere vergi sistemlerinde gelir maksimizasyonu amacına yönelik olarak genel tüketim vergileri dışında özel tüketim vergilerinde “*ters esneklik kuralı*” adı verilen taleple ters orantılı bir vergileme benimsenebilir. Bu uygulama vergi teorisinde “*Ramsey kuralı*” olarak da bilinmektedir. İngiliz iktisatçı Frank Ramsey (1903-1930) vergi nedeniyle talep miktarında azalma olasılığı yüksek olan malların düşük oranda, talep miktarında azalma olasılığı düşük olan malların ise yüksek oranda vergilendirilmesini savunmuştur. Bu çerçevede fiyat değişimine daha az duyarlı olan malların yüksek oranda vergilendirilmesi öngörülmektedir. Ramsey önerisini şu sözlerle ifade etmektedir (1927:264):

“Herhangi bir mal, arz veya talep açısından tam anlamda inelastik ise, vergi o mallar üzerinden alınmalıdır. (...) Eğer bunun gibi inelastik birkaç mal varsa, vergi gelirlerinin tamamı hangi oranda olursa olsun, bu mallar üzerine konulmalıdır.”

Ramsey tüketim malları için düşündüğü optimum vergi kuralını şöyle formüle etmiştir (1927:263):

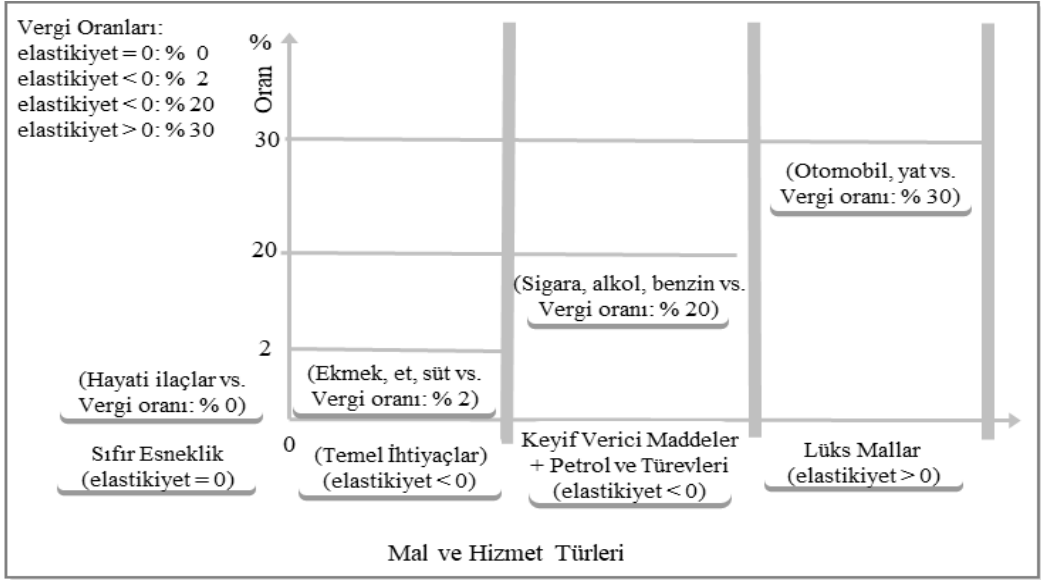
“Her bir emtia üzerindeki ad valorem vergi³, malların arz ve talep esnekliklerine uygun olarak düzenlenmelidir.”

Ramsey’in ters esneklik kuralına göre etkin vergileme, vergilerin tüketici tercihlerinin değişmediği mallara yönelmesiyle gerçekleşir. Tüketici tercihlerinde

³ Latince kökenli “ad valorem”, “değerine” göre anlamına gelir. Vergi, malların ağırlığına veya birim sayısına göre değil, değerinin yüzdesi olarak alınır.

değişikliğe neden olmayan bu tür mallar daha çok ikamesi olmayan talep esnekliği düşük olan mallardır. Dolayısıyla bu tür malların fiyatı ne kadar artarsa artsın tüketici bu malı talep etmeye devam eder. Bu tür malların bir kısmında talep esnekliği (elastikiyeti) sıfırdır; yani malın fiyatı ne olursa olsun teorik anlamda o malın satın alınımından vazgeçilmesi söz konusu değildir. Hayatta kalmak için gerekli olan ilaçlar bu konuda örnek verilebilir. Talep esnekliği düşük olan mallar özellikle zorunlu tüketim mallarıdır. Talep esnekliği düşük olan diğer mallar ise alışkanlığın ve bağımlılığın söz konusu olduğu keyif verici maddelerdir. Bu tip malların en tipik örnekleri alkol, sigara ve benzeri tütün ürünleridir. Bu tür mal ve hizmetlerin fiyatı ne olursa olsun bireylerin tüketim talepleri olumsuz etkilenmemektedir. Özetle Frank Ramsey tüketim vergilerinde talep esnekliğine bağlı olarak farklı vergi oranlarının uygulanmasının etkinlik açısından doğru olduğunu savunmaktadır (Aktan ve Karaş, 2024). Ramseyan vergi oranlarının geometrik yorumu Şekil-2 üzerinde yapılmıştır. Şekle göre vergi idaresi örneğin hayatta kalmak için gerekli olan ilaçlar gibi ürünlere yüzde 0, zorunlu tüketim mallarına (temel ihtiyaç ürünlerinden) yüzde 2, keyif verici maddeler ve benzin/mazot gibi petrol ürünleri ve türevlerine yüzde 20, lüks tüketim mallarına ise yüzde 30 vergi oranı uygulamayı tercih etmiştir.

Şekil-2: Çok Oranlılık ve Oran Farklılaştırması

Kaynak: Yazarlar tarafından geliştirilmiştir.

III. BUCHANAN'IN GELİR MAKSİMİZASYONU MODELİ: Vergilerin Konusu ve Oranlarında Manipülasyon ile Yüksek Vergi Tuzağı

Kamu Tercihi (Public Choice) literatüründe, devletin yalnızca kamu hizmeti sağlayan nötr bir aygıt değil; aynı zamanda kendi mali kapasitesini azami düzeye çıkarmaya yönelik rasyonel bir aktör olduğu varsayımı geçerlidir. Brennan ve Buchanan, bu yaklaşımı “*Leviathan modeli*” olarak adlandırmakta ve devleti tıpkı özel sektördeki tekelci firmalara benzer şekilde analiz etmektedirler. Bu modele göre devlet, kamu hizmeti sunma amacıyla sınırlı kalmayan; aksine, vergi tabanı ve oranlarını toplam vergi gelirini maksimize edecek biçimde belirleme eğiliminde olan bir organizma olarak kurgulanmaktadır (Brennan ve Buchanan, 1980:19).

Leviathan modeli, demokratik sistemlerde dahi siyasal süreçlerin devletin vergi koyma gücünü yeterince sınırlayamayacağı varsayımına dayanmaktadır. Hükûmetler, kamu hizmetlerinin ihtiyaçlarına göre değil; daha ziyade, devletin mali kaynaklarını artırma amacıyla hareket etme eğilimindedirler. Bu durum, seçimle işbaşına gelen hükûmetlerin zaman içerisinde mali gücü keyfi ve sınırsız biçimde kullanma riskine açık olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, yalnızca seçim mekanizmalarına dayalı siyasal denetim süreçlerinin yeterli olmadığı; devletin vergileme yetkisinin etkin biçimde sınırlandırılması için anayasal düzeyde önceden belirlenmiş kurallara ihtiyaç duyulduğu ileri sürülmektedir.

Yukarıda ifade edildiği üzere Leviathan modelinin teorik temelini, devletin rasyonel biçimde gelir maksimizasyonunu hedefleyen bir aktör olarak varsayılması oluşturmaktadır. Devlet, doğası gereği tekelci bir yapı arz eder; zira vatandaşların alternatif bir vergi otoritesine yönelme imkânı yoktur. Bu tekelci konum, devletin vergi oranlarını ve vergi kapsamını, maksimum gelir elde etmeye yönelik şekilde belirlemesine imkân tanımaktadır. Ancak bu süreçte dikkat çeken önemli bir unsur, vergileme oranlarının optimal seviyede belirlenmesidir. Çok düşük oranlar yeterli gelir sağlamazken, çok yüksek oranlar da vergi kaçakçılığına ve ekonomik etkinlik kaybına neden olabilir. Bu nedenle devlet, vergi oranlarını, gelir maksimizasyonunu sağlayacak noktada sabitleme eğilimindedir. Bununla birlikte demokratik denetim mekanizmalarının, özellikle seçmenlerin kolektif etkisizliği nedeniyle bu eğilimleri sınırlamakta yetersiz kalabileceği vurgulanmaktadır (Brennan ve Buchanan, 1980:18-19). Bireyler vergi yüklerine karşı yüksek duyarlılık gösterebilseler de kamu harcamalarının etkinliğini sorgulama ve denetleme kapasiteleri zayıftır. Bu asimetrik durum, bütçelerin şişmesine ve mali disiplinin zayıflamasına yol açmaktadır (Brennan ve Buchanan, 1980:111-112). Bu

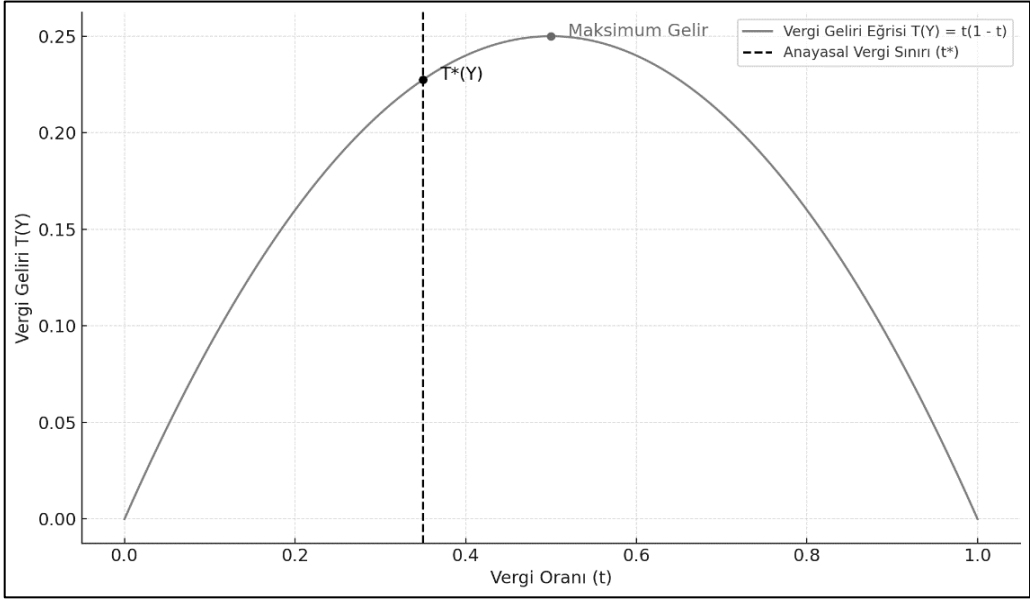
çerçevede, Leviathan modelinin öngördüğü maliyetleri dengelemek ve kamu maliyesinde rasyonel sınırlar tesis etmek amacıyla anayasal düzeyde bağlayıcı düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır (Brennan ve Buchanan, 1980:120–121).

Brennan ve Buchanan anayasal tercihlerin bireyler tarafından “*bilinmezlik perdesi*” (veil of ignorance) ardında yapıldığını varsayımı altında analizlerini sürdürmektedirler (Brennan ve Buchanan, 1980:6). Bu modelde bireylerin anayasa düzeyindeki kuralları belirlerken yalnızca vergi mükellefi değil; aynı zamanda kamu hizmetlerinden fayda sağlayan yurttaşlar olabilecekleri dikkate alınmak durumundadır. Bu nedenle rasyonel bireylerin, uzun vadeli çıkarlarını koruma saikiyle, devletin vergilendirme yetkisini sınırlandıran kuralları anayasal düzeyde kabul etmeleri beklenmektedir. Vergi ile kamu harcaması arasındaki ilişkinin doğası da anayasal sınırlamaları gerekli kılmaktadır. Vergiler bireyler açısından doğrudan ve görünür bir maliyet oluştururken, kamu harcamalarından elde edilen fayda dolaylı, yaygın ve ölçülmesi güç bir nitelik taşır. Bu nedenle vergilere yönelik kamuoyu baskısı yüksek olmakla birlikte, kamu harcamalarının denetimine yönelik baskı daha zayıftır. Bu durum, siyasal otoritenin kaynak tahsisinde keyfi davranma olasılığını artırmakta ve kamu maliyesi sürecinde hesap verebilirliği zayıflatmaktadır. Buchanan ve Brennan’ın önerdiği anayasal sınırlamalar, yalnızca teknik mali kontrol araçları olmayıp, aynı zamanda iktisadi özgürlüklerin kurumsal güvencesi niteliği taşımaktadır (Brennan ve Buchanan, 1980:9). Bu kapsamda önerilen başlıca anayasal önlemler şunlardır:

- Vergilendirilecek kaynakların (verginin konusunun) anayasal düzeyde belirlenmesi,
- Vergi istismarına ve vergi sömürüsüne izin vermemek için vergi oranlarının anayasal çerçevede belirlenmesi ve/veya vergi oranlarına üst sınır getirilmesi,
- Kamu harcamalarının şeffaf ve denetlenebilir hale getirilmesi.

Brennan ve Buchanan’ın gelir maksimizasyonu modelini onların açıklamalarından istifade ederek kendi geliştirdiğimiz bir şekil üzerinde açıklamaya çalışalım.

Şekil-3: Anayasal Vergi Kısıtları Altında Gelir Maksimizasyonu

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Şekil-3 devletin gelir maksimize eden bir aktör olarak davranması durumunda anayasal vergi kısıtlarının işlevini analiz etmektedir. Yatay eksen vergi oranını (t) , dikey eksen ise bu orana karşılık elde edilen toplam vergi gelirini $(T(Y))$ temsil etmektedir. Eğri başlangıçta artan, daha sonra azalan bir yapı sergilemektedir. Bu yapı, artan vergi oranlarının başlangıçta geliri artırırken, belirli bir eşiği aşınca ekonomik faaliyetleri caydırması nedeniyle gelirde azalmaya yol açtığını gösterir. Grafikteki eğrinin tepe noktası, devletin vergi gelirini maksimize ettiği $(t = 0.5)$ oranına karşılık gelir. Bu oran altında, hükûmetin keyfi vergi uygulamaları yoluyla en yüksek toplam gelire ulaşabileceği varsayılır. Ancak bu nokta aynı zamanda vatandaşlar açısından etkinlik, şeffaflık ve mülkiyet hakkı gibi anayasal ilkelerle çelişebilecek ölçüde yüksek bir müdahale gücünü temsil eder. Bu nedenle grafik üzerinde kesikli bir dikey çizgiyle gösterilen (t^*) oranı, anayasal düzeyde belirlenmiş bir vergi oranı sınırını ifade etmektedir. Bu sınır, hükûmetin mali yetkisini sınırlayarak, bireylerin vergi gücünün keyfi kullanımı karşısında korunmasını amaçlar. $T^*(Y)$ ise bu anayasal sınır altında elde edilebilecek maksimum vergi gelirini göstermektedir.

Vergileme sürecinin teknik olduğu kadar normatif yönü de bulunduğu göz ardı edilmemeli ve anayasal perspektif açısından ayrıca değerlendirilmelidir. Farklı birey grupları ve mal türlerine yönelik ayrımcı vergi oranları, yalnızca etkinliği zedelemekle kalmayıp, kamu otoritesine keyfî davranış alanı da tanımaktadır. Bu nedenle anayasal düzeyde “*vergilendirmede üniformite*” (uniformity) ilkesi benimsenmeli ve ayrımcı vergileme uygulamaları sınırlandırılmalıdır (Brennan ve Buchanan, 1980: 60–66). Öte yandan, devlet yalnızca doğrudan vergiler yoluyla değil; borçlanma ve para arzı gibi dolaylı araçlarla da bireylerin servetini elinden alabilir. Özellikle enflasyon vergisi, görünmezliği ve denetim dışı doğası nedeniyle anayasal sınırlamaya tabi tutulması gereken bir maliyet yüküdür. Bu bağlamda anayasa, yalnızca bireysel hak ve özgürlükleri güvence altına alan bir belge değil; aynı zamanda mali iktidarı sınırlayan normatif bir çerçeve işlevi görmelidir.

Sonuç olarak, Brennan ve Buchanan’ın Leviathan modeline dayalı analizleri, kamu maliyesinde adalet, etkinlik ve özgürlüğün güvence altına alınabilmesi için devletin vergileendirme yetkisinin anayasal düzeyde sınırlandırılmasını savunmaktadır. Bu sınırlar, yalnızca mali disiplini sağlamakla kalmayıp; aynı zamanda devletin doğal tekel konumunun kötüye kullanılmasını önleyerek, demokratik sistemlerin istikrarına ve birey haklarının korunmasına katkı sunmaktadır.

IV. BUCHANAN’IN ARTAN ORANLILIK ve ÇOK ORANLILIK YERİNE YERİNE TEK ORANLI VERGİ SİSTEMİ ÖNERİSİ

1. Artan Oranlı Gelir Vergisi Yerine Tek Oranlı Gelir Vergisi Önerisi

Kamu Maliyesi derslerinin üniversitelerde ilk okutulmaya başlandığı yıllarda yazılan ilk kamu maliyesi kitabının birisi Richard Musgrave’e diğeri ise James M. Buchanan’a aittir. Bugün tüm dünyada *Kamu Maliyesi* adı altında yayınlanmış ders kitaplarının yazılmasında esasen bu iki kitap esin kaynağı olmuştur. Musgrave piyasa başarısızlığı temelinde bir *Müdahaleci Kamu Maliyesi*, Buchanan ise devlet başarısızlığı temelinde bir *Tarafsız Kamu Maliyesi* yaklaşımını benimsemiştir. 1959 yılında yayınlanan Musgrave kitabı ile bir sonraki yıl yayınlanan Buchanan kitabının ana felsefeleri birbirine tamamen zıttır (Buchanan ve Musgrave, 1999).

Mali muhafazakârlığın, bir diğeri ifadeyle Tarafsız Kurallara Dayalı Maliye Politikası yaklaşımının babası olarak kabul edilen Buchanan’ın 1960 yılında kaleme aldığı *Kamu Maliyesi* kitabındaki fikirleri 2013 yılında vefat ettiği yıla kadar (yarım asır) büyük bir tutarlılık çizgisinde devam etmiştir. James M.

Buchanan 1960 yılında kaleme aldığı kitabında artan oranlılık konusunda şunları ifade etmektedir (1960b:19-20):

“Artan oranlı vergileme, fertler arasında eşit bir gelir dağılımına götürdüğü için üstün gelen bir vergileme şekli olmuştur. Ancak tek başına ‘artan oranlı vergileme reel gelirin yeniden dağılımını sağlar’ ifadesi doğru değildir. Bu husus mali sistemin diğer yarısı hakkında yapılan belirli varsayımlarla doğruluk kazanabilir. Eğer kamu harcamalarından yaratılan genel faydadan, fertlerin elde ettiği hisse ve paylar eşitse veya aşağı yukarı eşite yakınsa, artan oranlı vergileme adil bir gelir dağılımına götürecektir. Fakat bu durum aynı esas takip edilse düz oranlı vergileme için de söz konusu olacaktır. Fertlere kamu harcamalarından sağlanan faydaya atıf yapılmaksızın artan oranlı vergilemenin, düz oranlı veya azalan vergilerden daha adil bir gelir dağılımını sağlayacağı ifade edilebilir. Ancak hiç kimse onun bir yeniden dağılım ortaya çıkaracağını söyleyemez; Gerçekten de, devlet harcamalarının büyük bir kısmı zengin sınıfların varlıklarının himayesine ve ihtiyaçlarının teminine tahsis edilirse, artan oranlı bir vergi sistemi dahi mali sistemde reel gelir eşitsizliğinin artmasına mani olmayabilir.”⁴

Buchanan bugün itibariyle hesap edildiğinde yaklaşık 65 yıl öncesinde artan oranlılık ve çok oranlılık tarife yapısının yanlış olduğunu başlıca şu argümanlarla ortaya koymaya çalışmıştır:

“Artan oranlı gelir vergisi, tek oranlı gelir vergisinden daha az geneldir;⁵ bireysel davranışlar üzerinde daha fazla etki yaratır”. (1960a:284)

“Artan gelir vergisi, yüksek derecede risk ve belirsizlik içeren girişimlere karşı ayrımcılık etkisi yaratır.” (1960a:286)

“Tek oranlı gelir vergisinde risk alma ortan oranlı gelir vergisine kıyasla çok daha düşüktür.” (1960a:287)

“Yüksek gelirli kesimlere daha fazla yük bindiren artan oranlı bir gelir vergisi, tek oranlı bir gelir vergisinden daha fazla tasarrufu azaltacaktır.” (1960a:287)

⁴ Bkz: Buchanan, 1960; 19-20; Türkçe çevirisi için bkz: Nemli ve Öncel, 1966:33.

⁵ Burada ifade edilmek istenen artan oranlı vergilemenin “genellik ilkesi”ne uygun olmadığıdır.

Buchanan artan oranlı tarife yapısının tasarruflar üzerinde olumsuz sonuçlar doğurduğunu, risk almayı zorlaştırarak yatırımları azalttığını, genellik ve ayrımcılık yapmama ilkelerini⁶ zedeleyerek keyfilik ve adaletsizlik yarattığını, vergilemede tarafsızlık ve basitlik ilkesini da büyük ölçüde erozyona uğrattığını ifade etmektedir.

Buchanan'ın 1960 yılındaki görüşleri daha sonra 1980 yılında Avustralyalı iktisatçı Geoffrey Brennan ile birlikte kaleme aldığı *Vergileme Gücü (Power to Tax)* kitabında *Leviathan'ın Gelir Maksimizasyonu Modeli* adı verilen bir teori içerisinde ayrıntılı olarak analiz edilmiştir.⁷ Kamu maliyesi teorisinde vergi sisteminin yapısı, yalnızca mali etkinlik açısından değil, aynı zamanda siyasal süreçlerin işleyişi ve bireysel özgürlüklerin korunması bakımından da kritik öneme sahiptir. Brennan ve Buchanan, bu çerçevede artan oranlı gelir vergisini, yalnızca yeniden dağıtım aracı olarak değil, aynı zamanda hükûmetin gelir maksimizasyonu stratejisinin bir aracı olarak ele almaktadırlar. "*Leviathan*" modeli kapsamında devletin, tıpkı bir tekelci firma gibi, kendi mali kapasitesini maksimize etmeye yöneldiğini; bu nedenle artan oranlı vergilendirmenin, yüksek gelir gruplarını hedef alarak daha fazla kaynak toplamak için kullanıldığını belirtirler (Brennan ve Buchanan, 1980:26). Bu tür vergileme sistemlerinde, politik süreçlerin hükûmetin gelir artırma yönündeki bu doğal eğilimini sınırlamakta yetersiz kaldığı vurgulanır. Zira artan oranlı vergiler, kamuoyuna "adalet" veya "yeniden dağıtım" gibi meşru söylemlerle sunulsa da gerçekte çoğunluğun azınlık üzerindeki baskısını kolaylaştıran bir siyasal araç hâline gelebilir. Bu bağlamda artan oranlı gelir vergisinin, demokratik sistemlerde popülist vaat aracı ve siyasal manipülasyona açık hale gelmesi, anayasal sınırlamalar ihtiyacını doğurmaktadır.

Öte yandan *Leviathan*'ın mali güç ve yetkilerinin sınırlandırılmasında hem harcama hem de vergi sınırlamaları önemlidir. Buchanan'a göre harcama ve vergileme arasındaki bağın kesinlikle koparılmaması gerekir. Vergilemede bu tür bir kuralın uygulanması halinde, siyasi karar organları fayda ve maliyet analizini daha sağlıklı olarak yapabilirler. Buchanan'a göre "*tek bir kamu hizmetinin tek bir vergi ile finanse edildiği durumda, birden çok kamu hizmetinin birden çok*

⁶ Geleneksel maliyecilerden farklı olarak Buchanan'ın vergileme teorisinde "genellik ilkesi" ve "ayrımcılık yapmama ilkesi" çok büyük bir yere ve öneme sahiptir. Bkz. Buchanan, 1993; Buchanan ve Congleton, 1998.

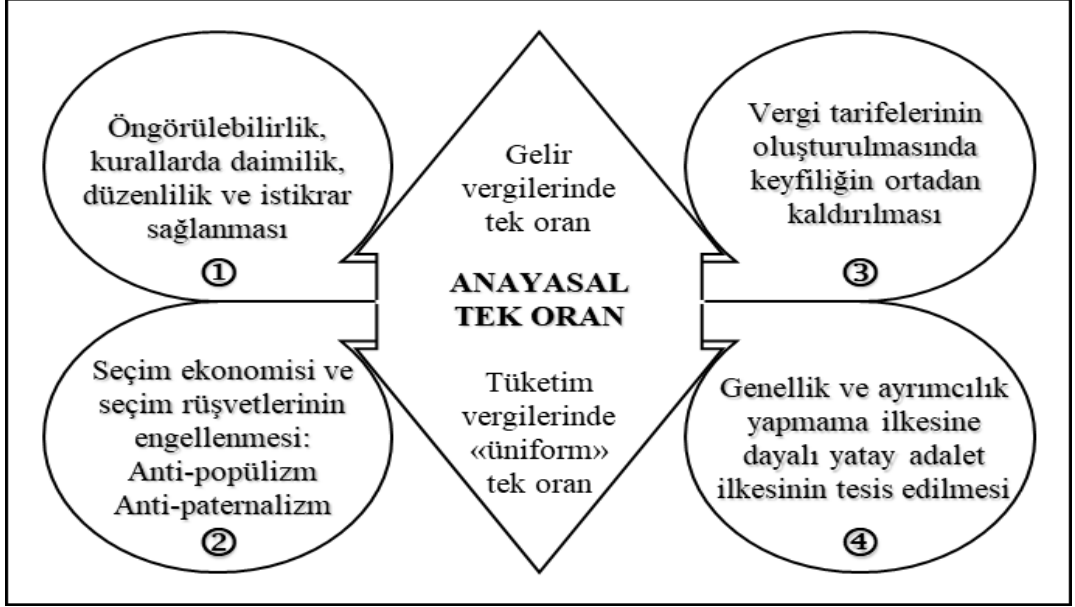
⁷ Brennan ve Buchanan bu kitap öncesinde konuyu şu iki makale içerisinde ele almışlardır: Brennan ve Buchanan, 1977; Buchanan ve Brennan, 1979.

vergiyle finanse edildiği duruma göre, fayda ve maliyetleri karşılaştırmak çok daha kolaydır.” (Buchanan ve Flowers, 1960:145). Bütçe içerisinde yer almayarak belirli gelirlerin belirli harcamalara tahsis edilmesi bütçenin toplam büyüklüğünün görülmesini engelleyebilir.

Brennan ve Buchanan, artan oranlılığın ortaya çıkardığı sorunlara karşılık olarak tek oranlı gelir vergisini anayasal bir çözüm önerisi olarak gündeme getirmektedir. Tek oranlı vergileme, yalnızca teknik bir mali reform önerisi değildir; aynı zamanda anayasal iktisat perspektifinden değerlendirildiğinde, hükûmetin keyfî müdahale alanını daraltan ve seçim süreçlerindeki popülist yönelimleri sınırlandıran normatif bir kuraldır ve tek oranlı vergilemenin dört temel anayasal işlevi olduğunu belirtmektedir (Brennan ve Buchanan, 1980:179) (Şekil-4):

- **Öngörülebilirlik, kurallarda daimilik ve istikrar sağlar:** Vergi oranının sabit olması, bireylerin geleceğe dönük ekonomik kararlarında daha fazla öngörülebilirlik sağlar ve mali belirsizliği azaltır.
- **Popülist siyaseti sınırlar:** Artan oranlı vergi sisteminde hükûmetler, seçim öncesinde çoğunluğa hitap eden yeniden dağıtım vaatleriyle yüksek gelir gruplarına yönelerek oy devşirebilir. Sabit oran, bu tür popülist vergi politikalarının önünü keser.
- **Hükûmetin gelir maksimizasyon kapasitesini sınırlar:** Tek oranlı vergi sistemi, devletin vergi oranlarını manipüle ederek gelirini sürekli artırmasının önüne geçer; böylece mali gücün anayasal çerçevede sınırlandırılması sağlanır. Tek oranlılık bir ölçüde Leviathan’ın “vergi iştahı”na diyetisyenlik görevi yapmış olur (Buchanan, 1983).
- **Yatay adaleti destekler:** Sabit oranlı vergi, herkesin gelirinin aynı yüzdesini ödemesi ilkesine (genellik ilkesi + ayrımcılık yapılmaması ilkesi) dayanır. Bu yaklaşım, bireylerin gelir düzeyinden bağımsız olarak eşit katkı yapmasını sağlayarak yatay adalete vurgu yapar.

Şekil-4: Anayasal Tek Oranlılık Önerisinin Sağlayacağı Bazı Yararlar

Kaynak: Yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Brennan ve Buchanan, artan oranlı gelir vergisinin hem etkin olmayan kamu harcamalarını meşrulaştırma aracı olarak kullanıldığını, hem de çoğunluğun azınlık üzerindeki mali baskısını meşrulaştırdığını ifade eder. Bu nedenle tek oranlı gelir vergisi sisteminin yalnızca mali rasyonalite değil, aynı zamanda iktisadi özgürlükler açısından da koruyucu bir işlevi olduğunu savunurlar. Sonuç olarak, tek oranlı gelir vergisi teknik bir vergi reformundan ibaret değildir. Aksine bu öneri, anayasal düzeyde iktisadi hak ve özgürlüklerin korunması ve mali gücün keyfi biçimde kullanılmasının önlenmesi açısından temel bir kurumsal düzenleme olarak konumlandırılmaktadır. Bu çerçevede tek oranlı gelir vergisi anayasal demokrasilerde iktisadi özgürlüklerin güvence altına alınmasının araçlarından biri olarak değerlendirilmektedir.

Diğer taraftan gelir vergisinin siyasal süreçler içinde keyfi biçimlerde kullanılabilme olasılığı, hükûmetin mali yetkilerinin anayasal düzeyde sınırlanması ihtiyacını doğurmaktadır. Bu noktada, Brennan ve Buchanan anayasal vergi kurallarının gerekliliğini vurgulamaktadırlar. Özellikle vergi matrahı ve oranlarına ilişkin öngörülebilirlik ilkeleri çerçevesinde birtakım yapısal düzenlemeler

önerilmektedir. Bunlar arasında, vergi oranlarına üst sınır getirilmesi, vergi tabanının genişletilmesiyle birlikte sabit oran uygulamasının sürdürülmesi, kamu harcamaları ile vergi gelirleri arasına belirli oran kısıtlamalarının konulması ve vergi artışlarının yalnızca nitelikli çoğunluk oyu ile kabul edilmesi gibi düzenlemeler yer almaktadır (Buchanan, 1977b; 1984a). Bu önlemler, hükûmetin mali takdir yetkisini sınırlandırarak vergi sisteminde istikrarı ve hesap verebilirliği artırmayı amaçlamaktadır. Öte yandan, vergi reformlarının meşruiyet temelini yalnızca teknik gerekçelere değil, anayasal rızaya dayandırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, vergi kurallarının bireylerin kendi gelecek pozisyonlarını bilmedikleri bir “*bilinmezlik perdesi*” arkasında, yani tarafsız ve uzun vadeli bir bakış açısıyla şekillendirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Bu yaklaşımın bireylerin kısa vadeli kazançlardan ziyade kurumsal güvenceleri ve mali sürdürülebilirliği incelemelerini sağlayacağı ifade edilmektedir. Böylece vergi reformu yalnızca teknik bir düzenleme değil, aynı zamanda siyasal temsil, adalet ve öngörülebilirlik ilkelerine dayanan bir anayasal taahhüt hâlini alır.

2. Mal ve Hizmetlerin Vergilendirilmesinde Ramseyan Oran Farklılaştırması ve Çok Oranlılık Yerine Üniform Tek Oranlı Genel Tüketim Vergisi Önerisi

Vergi teorisinde Ramsey’in optimal vergileme yaklaşımı, farklı malların talep esnekliklerine bağlı olarak farklı oranlarda vergilendirme yapılmasını savunur. Bu yaklaşıma göre, sabit bir kamu geliri hedefi altında toplumsal refah kaybı, esnekliği düşük mallara daha yüksek vergi uygulayarak minimize edilebilir. Buchanan ise bu çerçevede, vergi sistemlerinin etkinlik düzeyini değerlendirirken çeşitli vergisel yapılar arasında karşılaştırmalar yapar. Ona göre, tek oranlı vergiler artan oranlı vergilere kıyasla; tüm malları kapsayan genel satış vergileri ise yalnızca bazı mallara uygulanan özel tüketim vergilerine kıyasla daha az bozucu etkiye sahiptir. Buchanan’a göre “*en az bozulma ilkesi*” (principle of minimum distortion), vergi sistemlerinin neden olduğu etkinlik kayıplarını asgariye indirmeyi hedefleyen temel bir normatif ölçüt olarak değerlendirilmektedir (Buchanan, 1960a:141).

Brennan ve Buchanan’a göre, oran farklılaştırmalarına dayalı vergileme yapıları, devletin “*gelir maksimizasyonu*” hedefi doğrultusunda keyfi uygulamalara ve ayrımcılığa açık hâle gelmektedir. Hükûmet, seçilmiş mal ve hizmetleri popülist, ideolojik veya lobici baskılara yanıt olarak kayırma ya da cezalandırma eğiliminde olabilir. Böylece kamu tercihleri süreci, mali rasyonalite yerine siyasal çıkarlara hizmet eden bir araç hâline gelir. Farklılaştırılmış oranlar, sadece ekonomik verimliliği değil, aynı zamanda mali şeffaflığı da zedelemektedir (Aktan ve Batmaz, 2025:25-26). Bireylerin hangi mal ve hizmetlerden ne oranda vergi

alındığını anlayamaması, demokratik hesap verebilirliği zayıflatmakta ve rant kollama (*rent-seeking*) gibi verimsiz davranışları teşvik etmektedir.

Brennan ve Buchanan Ramsey tipi oran farklılaştırmasının⁸ çıkar maksimizasyonuna yönelik siyasal aktörlerin elinde kötüye kullanılabileceği uyarısında bulunmaktadırlar. Ekonomik teori açısından tutarlı görünen bu yaklaşım, anayasal iktisat perspektifinden değerlendirildiğinde ciddi riskler taşır. Zira oran farklılaştırması, vergilemenin teknik doğasını karmaşıktır; hükûmetin vergi sistemini kendi lehine yönlendirme kapasitesini artırmaktadır. Bu noktada Brennan ve Buchanan, vergileme sürecinin yalnızca teknik etkinlik hedefiyle değil, aynı zamanda siyasal sınırlandırma amacıyla da yapılandırılması gerektiğini savunurlar. Tek oranlı üniform genel tüketim vergisi uygulamaları, bu bağlamda optimal vergi teorisinin değil, anayasal sınırlama ilkesinin bir gereği olarak öne çıkar. Bu öneri, kamu gücünün keyfî kullanımını sınırlamakta; aynı zamanda bireysel özgürlüklerin korunması ve demokratik denetimin işlerliği açısından önemli bir kurumsal teminat sunmaktadır.

V. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

*“Vergilerin en az refah kaybı ve maliyete yol açması isteniyorsa o takdirde genel gelir vergisinin tüketim vergilerine, tek oranlı vergilerin artan oranlı tarifeye tercih edilmesi gerekir. Ayrıca bir veya birkaç mal ve uygulanan özel tüketim yerine tüm mal ve hizmetlere uygulanan genel tüketim vergisi daha doğrudur.”*⁹

James M. Buchanan (1960a:141).

James M. Buchanan verginin konusu ve oranı konusunda 1960 yılında benimsediği bu görüşünü yaşamının sonraki 50 küsur yılında “*Vergi Anayasası*” (*Tax Constitution*) yaklaşımı¹⁰ ile çok daha ileri bir boyuta taşınmıştır. Yukarıdaki sözler

⁸ Ramseyan vergileme yaklaşımı konusunda bkz. Aktan ve Karaş, 2024.; Aktan ve Batmaz, 2025.

⁹ Orijinal metni bire-bir tercüme etmedik. Sözün önemine binaen orijinal metni aynen aktarmakta yarar görüyoruz: “*Using the least-distortion principle, in isolation from all others, the lump-sum or poll tax may be taken as the proximate ideal. This tax exerts an influence on individual behavior only through its effects on real income. Applied more generally, the least-distortion principle allows the general income tax to be preferred over the commodity tax, and the proportional tax over the progressive tax. It also allows a normative judgment favoring the general sales tax applied to all commodities over the specific excise tax levied on one or a few commodities.*”

¹⁰ “*Vergi anayasası*” (tax constitution) devletin vergileme güç ve yetkisinin genel çerçevesi ve sınırlarına dair kuralların anayasal düzeyde tespit edilmesinin önemine vurgu yapan bir yaklaşımdır. Buchanan’ın anayasal iktisat felsefesinde daha geniş anlamda kullanılan kavram “*mali anayasa*”

dikkatle ve özenle okunduğunda Buchanan'ın vergilerin en az refah kaybına ve en az etkinsizliklere yol açması için¹¹ şu önerilerde bulunduğu söylenebilir:

- En az bozulma ilkesi açısından baş vergisi (poll tax) veya götürü vergi (lump sum tax) türü vergiler ideale en yakın vergiler olarak kabul edilebilir.
- Çok oranlı tüketim vergisi yerine genel gelir vergisinin tercih edilmesi daha doğrudur.¹²
- Artan oranlı vergiler yerine tek oranlı (sabit oranlı) vergilerin uygulanması daha doğrudur.
- Muhtelif mal ve hizmetlere uygulanan özel tüketim vergisi yerine genel tüketim vergisinin uygulanması daha doğrudur.
- Tüketim vergilerinde çok oranlılık yerine tüm mal ve hizmetlere “üniform” tek bir oran uygulanması daha doğrudur.

Burada ilave olarak dikkatlerden uzak tutulmaması gereken bir diğer husus da şudur. Buchanan artan oranlılık yerine tek oranlılık görüşünü savunurken geniş tabanlı sabit oranlı bir verginin, nihayetinde yüksek bir vergi yüküne ve aşırı kamu harcamalarına yol açacağını savunur. Fakat vergi oranı veya harcamalar üzerinde anayasal bir kısıtlama olması durumunda, geniş tabanlı sabit oranlı bir vergi olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilir. Buchanan her hâlükârda kamu harcamalarından bağımsız bir vergi anayasasının kendisinden beklenen etkileri ve sonuçları doğuramayacağı görüşünü benimser. Ona göre kamu harcamaları mutlaka kontrol

(fiscal constitution) dır. Mali anayasa devletin mali alandaki güç ve yetkilerinin (harcama, vergileme, borçlanma vs.) anayasal kurallar ve kurumlarla çerçevesinin ve sınırlarının oluşturulmasını savunan bir maliye politikası önerisidir. Kurumsal maliye politikası olarak da adlandırılan bu yaklaşım iradi-takdiri maliye politikası'nın tamamen zıddı bir yaklaşımı savunur. Buchanan'ın vergi anayasası konusunda kaleme aldığı başlıca çalışmalar için bkz. Brennan ve Buchanan, 1977 a,b,c. ; Buchanan, 1979b; Buchanan, 1980; Buchanan, 1981, 1984 a,b; 1985.; Buchanan, 1977 a,b,c; Buchanan, 1978; Buchanan, 1979; Buchanan, 1984 a,b; Buchanan, 1986. ; Buchanan ve Brennan, 1979b.

¹¹ Buchanan bunu “en az bozulma ilkesi” (least-distortion principle) olarak ifade etmektedir.

¹² Normatif vergileme açısından en uygun vergi kaynağının (gelir, servet, sermaye, harcama vs.) ne olduğu tartışması bu çalışmanın konusu olmadığından detaylı açıklamalara yer verilmemiştir. Buchanan'ın 1960 yılında yayınladığı Kamu Maliyesi kitabı ve vergileme konusunda kaleme aldığı sayısız makale içerisinde bu konuda kesin ve net bir görüşünün olduğunu söylemek zordur. Vergi oranı konusunda ise pozisyonu açık ve nettir, ona göre artan oranlı ve çok oranlı vergilerin uygulanması doğru değildir.

altına alınmalı ve buna ilave olarak çok kaynak üzerinden keyfi vergiler alınmamalıdır. Verginin ne üzerinden alınacağı ve vergi oranlarının anayasal düzeyde belirlenmesi ve sınırlanması gerekir.

Yazımızın son cümleleri olarak şu hususu belirtmekte yarar bulunmaktadır. Buchanan birçok çalışmada devletin mali ve parasal alandaki güç ve yetkilerinin sınırlandırılması konusunda “niçin” sorusunun “nasıl” sorusundan çok daha önem taşıdığına vurgu yapmıştır. Niçin sorusunun cevabı üzerinde maliye uzmanlarının ve hatta sade vatandaşların hemfikir olmaları çok daha kolaydır. Akıl ve mantık çerçevesinde niçin sorusu üzerinde güçlü bir mutabakat var olduğunda o takdirde nasıl sorusunun cevabı aranarak uygun çözüm önerileri konusunda anlaşma ve uzlaşma sağlanabilir. “*Vergi oranlarını anayasa içerisinde belirlemek de olur mu?*” şeklindeki basit ve kolay bir eleştirel argümana karşı gelecek güçlü argüman şu olabilir: Yürütme ve/ya yasama organı her konu üzerine vergi ve benzeri mali yükümlülükler koyarak ve sadece “çok kazanan çok az kazanan az” şeklinde ifade edilen adalet gerekçesiyle artan oranlı vergi tarifesini istedikleri zaman ve istedikleri şekilde değiştirebilirler mi?

KAYNAKÇA

Aktan, C.C. (2020). Vergi Cilt 1, (vergi teorisi, vergi politikası, normatif vergi hukuku), Ankara: Seçkin Yayınları.

Aktan, C. C., Karaş, E., (2024). Optimal vergileme ve Ramsey optimum vergi kuralı, Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 16 (2): 243-263.

Aktan, C. C., Batmaz, F. (2025). Selektif vergileme ve özel tüketim vergilerinde oran farklılaştırması. Vergi Raporu, 307, 49–73.

Brennan, G., Buchanan, J. M. (1977). Towards a tax constitution for Leviathan. Journal of Public Economics, 8(3), 255–273.

Brennan, G., Buchanan, J. M. (1980). The power to tax: Analytical foundations of a fiscal constitution. Cambridge: Cambridge University Press.

Brennan, G., Buchanan, J. M. (1981). The tax system as social overhead capital: A constitutional perspective on fiscal norms. In D. Bos & K. W. Roskamp (Eds.), Public finance and economic growth: Proceedings of the 37th Congress of the International Institute of Public Finance.

Brennan, G., Buchanan, J. M. (1985). The reason of rules: Constitutional political economy. Cambridge University Press.

Buchanan J.M. (1960a). The Public finances, An Introductory Textbook, IL: Richard D. Irwin Co.

Buchanan, J.M. (1960b) Fiscal theory and political economy, Chapel Hill: University of North Carolina Press (Türkçesi: Buchanan, J.M. 1966. Maliye Teorisi ve Politik İktisat, çev. A. Nemli & S. Y. Öncel, İstanbul: Fakülteler Matbaası).

Buchanan, J. M. (1977a). Democratic values in taxation. In J. M. Buchanan (Ed.), Freedom in constitutional contract, College Station: Texas A&M University Press.

Buchanan, J. M. (1977b). Tax reform in constitutional perspective. In G. Skogh (Ed.), Law and economics: Reprint from a symposium in Sweden. Lund: Jurisdiska Föreningen i Lund.

Buchanan, J. M. (1977c). Taxation in fiscal exchange. In J. M. Buchanan (Ed.), Freedom in constitutional contract, College Station: Texas A&M University Press.

Buchanan, J. M. (1978). Tax reform in constitutional perspective. In G. Skogh (Ed.), Law and economics: Report from a symposium in Sweden. Lund: Jurisdiska Föreningen.

Buchanan, J. M. (1979). Constitutional constraints on governmental taxing power. ORDO, 30.

Buchanan, J. M. (1983). The flat-rate tax and the fiscal appetite. In C. Walker & M. Bloomfield (Eds.), New directions in federal tax policy for the 1980s (pp. 314–316). Washington, D.C.: American Council on Capital Formation.

Buchanan, J. M. (1984a). Constitutional restrictions on the power of government. In J. M. Buchanan & R. D. Tollison (Eds.), The theory of public choice II Ann Arbor: The University of Michigan Press.

Buchanan, J. M. (1984b). The limits of taxation. In W. Block & M. Walker (Eds.), Taxation: An international perspective. Vancouver: The Fraser Institute.

Buchanan, J. M. (1986). The ethical limits of taxation. In *Liberty, market and state: Political economy in the 1980s*. Brighton: Harvester Press.

Buchanan, J. M. (1993). The political efficiency of general taxation. *National Tax Journal*, 46(4).

Buchanan, J. M., & Flowers, M. (1960). Constitutional limits on taxing and spending. In *The public finances* (pp. 141–149). Homewood, IL: Richard D. Irwin Inc.

Buchanan, J. M., & Brennan, G. (1979a). Proportional and progressive income taxation with utility-maximizing governments. *Public Choice*, 34, 217–230.

Buchanan, J. M., & Brennan, G. (1979b). The logic of limits. *National Tax Journal*, 32(2), 11–22.

Buchanan, J. M., & Congleton, R. D. (1998). *Politics by principle, not interest*. Cambridge: Cambridge University Press.

Buchanan, J.M. and R. A. Musgrave, (1999). *Public finance and public choice: two contrasting visions of the state*, MA: The MIT Press.

Musgrave, R. A. (1959). *The theory of public finance: a study in public economy*. New York: McGraw Hill.

Ramsey, F. (1927). A contribution to theory of taxation, *The Economic Journal*, 37(145), 47-61.

Turhan, S. (1982). *Vergi teorisi*, İstanbul: Elektronik Ofset Matbaası.